

KNNV-reis Dolomieten 2017

Colofon

samenstelling: Christine Tamminga

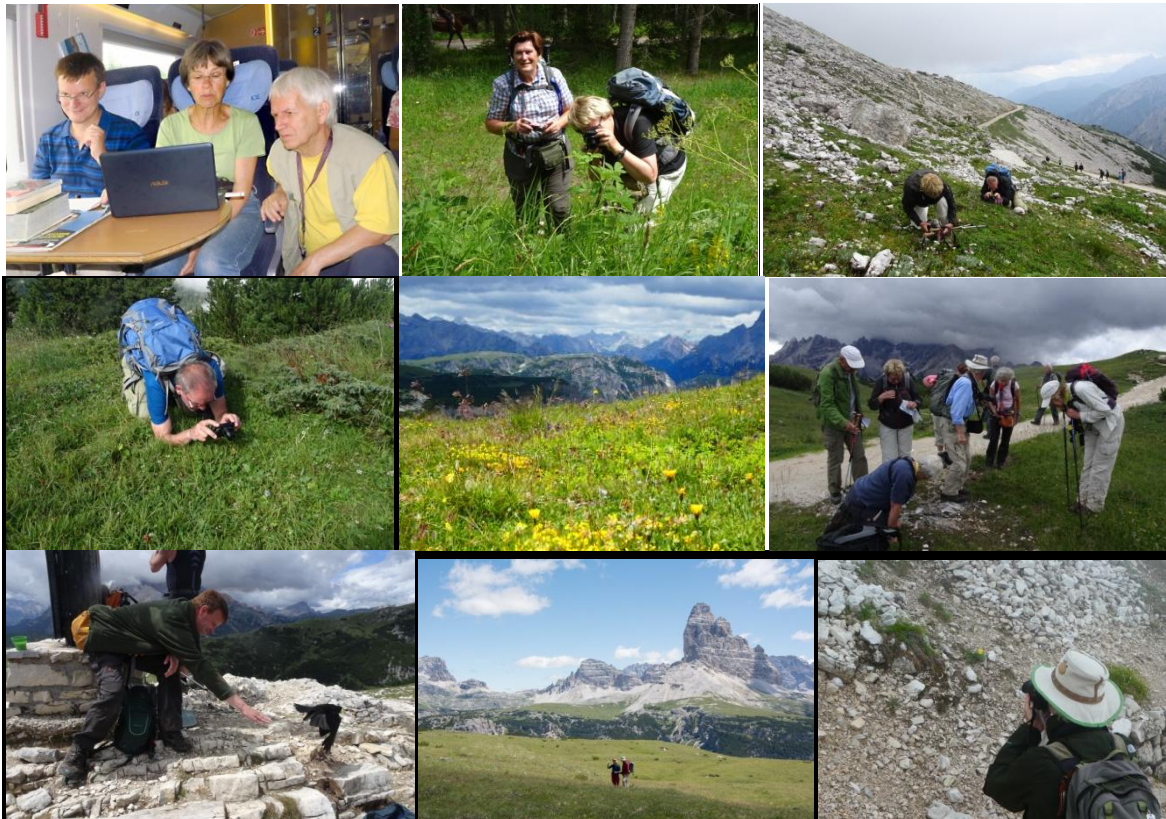
foto's: Ruud Kuipers, Annie van Dijk, Michel van Adrichem, Cora de Leeuw, Emanuel Kneepkens, Gea Warringa, Joke Jansen, Wim Croonen

september 2017

Afbeelding voorkant: Gekuifde rapunzel - *Physoplexis comosa* en
Rhaetische papaver - *Papaver alpinum* ssp. *rhaeticum*

Deelnemers: Van links naar rechts: Joke Jansen, Ruud Kuipers, Cora de Leeuw, Magda Gerlach, Dick Warringa, Gea Warringa, Annie Vos, Janke Lesterhuis, Wim Croonen, Emanuel Kneepkens, Monique Holleman; zittend: Michel van Adrichem, Christine Tamminga, René Bult – bij het Heimkehrerkreuz op de top van de Strudelkopf (2307 m)

Reisleiding: Magda Gerlach en Cora de Leeuw

Verblijfplaats Hotel **Moritz**,
Via San Giovanni / St. Johannesstr. 33
39034 Toblach – Südtirol - Italia

Uitzicht vanaf het balkon van het hotel op de Dolomieten

Van dag tot dag

8 juli – zaterdag – Reisdag. Vertrek Arnhem 07.37 uur. Aankomst Toblach 20.05 uur. Drie keer overstappen.

Voor sommige reisgenoten is het deze morgen wel heel erg vroeg opstaan, want we worden om uiterlijk 07.15 uur op het station van Arnhem verwacht.

De helft van het reisgezelschap zag geen mogelijkheid om op dit tijdstip al in Arnhem te arriveren en zij hebben daarom een overnachting geboekt in hotel Haarhuis, het hotel dat direct tegenover het station is gelegen.

De ontmoeting met elkaar kwam voor hen dus al de avond tevoren en dat was best gezellig. Onder het genot van een drankje werden de eerste reiservaringen met andere KNNV-reizen uitgewisseld.

De volgende ochtend zullen we de andere reisgenoten ontmoeten op perron 9, om gezamenlijk met de ICE naar Duisburg te rijden, op weg naar onze eindbestemming Dobbiaco/Toblach.

De hotelgasten ontvangen van de reisleiding een incheckkaartje om het perron op te kunnen gaan en we krijgen daarvoor de nodige instructies mee: door het brede poortje met het groene pijltje, daar het kaartje voor de kaartlezer houden, de code omhoog en het poortje wordt geopend. Het klinkt zo makkelijk, maar dat is het niet!

Maar gelukkig staat de hele groep tijdig op het perron en daar wordt kennis gemaakt met de overige reizigers. Monique, die uit voorzorg een uur te vroeg gekomen was, heeft al een leuke ervaring gehad: op het station staat voor algemeen gebruik ergens een piano. Om het wachten wat te veraangemen, luistert zij naar de muziekant die er op speelt. Plotseling wordt ze ten dans gevraagd door één van de andere toehoorders! Een mooi begin van een lange reisdag!

We krijgen van Magda en Cora de instructies om snel in te stappen als de trein arriveert. En we zijn niet de enigen die hier naar binnen gaan, dus het stagneert behoorlijk in de gangpaden. Als dan ook nog blijkt dat onze gereserveerde plaatsen zijn ingenomen door andere reizigers, ontstaat nog meer verwarring. Maar uiteindelijk zitten we comfortabel, en na een klein uurtje arriveren we in Duisburg, voor de eerste overstap naar München. Ook daar gaan we weer verder in een comfortabele ICE-trein, die met een snelheid van meer dan 300 km per uur door Duitsland rijdt.

Wir wünschen Ihnen schon jetzt eine angenehme Reise, horen we door de luidsprekers. En iedereen vermaakt zich gedurende deze 8 uur op weg naar München op zijn of haar manier: een poosje slapen, wat lezen, nieuwe camera bestuderen, nieuwe iPhone uitproberen, ervaringen uitwisselen over ander KNNV-reizen, Appjes aan elkaar versturen, foto's bekijken van die geweldige kleinkinderen, de zakjes M&M's snoepjes uit het ontbijtpakket van hotel Haarhuis verdelen, een appeltje schillen en zo gaat de tijd best wel snel voorbij.

Annie, René en Emanuel besteden hun tijd wat nuttiger: op hun laptop staan de bloemenlijsten van de reis naar de Dolomieten van 2011. De floraboeken worden tevoorschijn gehaald en het grote feest kan voor hen beginnen!

Met een klein groepje gaan wij op weg naar de BordBistro, het restaurantje in de trein. Het is een hele wandeling door schommelende treinstellen. Iemand merkt op: zo liep ik jaren geleden op de zaterdagavond ook vaak te schommelen....

In het restaurant genieten we van de koffie of een sapje. Bij het betalen bekijkt de ober heel nauwkeurig het Euromuntje, waarmee Joke wil betalen. Een Nederlandse Euromunt?

Inderdaad, wat is daar mis mee? Nicht gut! Was nicht gut? Wat nou weer? Hij neemt het muntje aan en we kijken verbaasd toe wat er nu gaat gebeuren: de ober wrijft wat in zijn handen en vervolgens is het muntje verpulverd!? Dit kan toch niet? Wat gebeurt hier? Dan, na enig toneelspel, blijkt er op de schouder van Dick een andere Euromunt te liggen...Ra, ra, ra, sim sala bim, hokus, pokus, we hebben hier te maken met een echte goochel-ober. Leuk, een verrassende onderbreking op deze lange rit.

Na een overstap in München en Fortezza rijden we uiteindelijk in de trein naar Toblach/Dobbiaco, waar we even na 20:00 uur arriveren op het kleine station.

De hoteleigenaar Maurilio zorgt voor het bagagevervoer naar het hotel en de meeste deelnemers vinden het fijn om de benen te kunnen strekken na zo'n lange dag in de trein en lopen naar hotel Moritz.

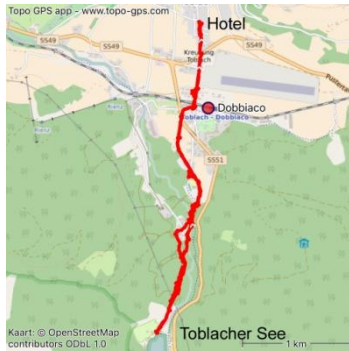
We worden hartelijk ontvangen, de kamers verdeeld en we worden direct weer beneden in de eetzaal verwacht. Daar staan de beide meisjes Julia en Elisa ons al stralend op te wachten en zij zullen er voor zorgen dat gedurende dit verblijf het ons aan niets zal ontbreken.

We genieten van de maaltijd die voor ons is klaargemaakt, de vegetariërs krijgen voor de eerste maal hun Eier mit Käse geserveerd. Dit zal nog vele malen herhaald worden...

Buonanotte, a domani, Welterusten en tot morgen.

Gea

9 juli – zondag – Wandeling 21: “Toblacher See “ein Seen-Juwel om Nordtor zu den Dolomiten”. Hoogteverschil ca. 60 m.

Inloopwandeling vanuit ons hotel naar de Toblacher See (hoogste punt 1270 m) waar we omheen wandelen. Volgens het boekje is het vanaf het Station Neu-Toblach een wandeling van ongeveer 2,5 uur. Wij zullen hier een groot deel van de dag aan besteden met lunch aan het begin van het meer. Het is heel rijk aan planten, mooie bosflora, vele orchideeën, waaronder de Dennenorchis.

De eerste tocht van deze reis zou een gemakkelijke worden, wat betreft het lopen. Het begon met laat vertrekken omdat de VVV pas om 10 uur opengaat. Voordat de groep echter bij het gebouwtje aankwam had Magda de buskaarten

voor de rest van de week al gekocht en wij de eerste planten genoteerd. Over de spoorweg het dal van de Rienz in. De mooie dag bracht veel toeristen op de been en de fiets. Die zagen hoe een groep Nederlanders zich voornamelijk op de hurken door in stroken gemaaid om de Nu alles weer nieuw is wordt omdat obsmapp waarin alles soorten geven hun naam niet In een bos met veel ondergroei bijzonderheden waaronder soorten wintergroen. Een lunchpauze in dit bos dan nog Zo kruipt de groep voort tot we besluiten deze in tweeën te knippen. Wij willen het meer zien en er omheen lopen. Groen ligt het tussen de steile bergen, velen genieten van het water en de stilte. Het pad vertelt het verhaal van verlanding en moerasvorming die hier ongestoord kan plaatsvinden zonder de invloed van een grote stikstofdepositie.

de bermen bewoog. De weilanden zijn bloemenpracht een kans te geven. elke plant genoteerd, steeds met foto verzameld wordt dat vraagt. Sommige prijs. Al dat gepuzzel kost tijd. ontvouwt zich een scala aan zeven verschillende orchideeën en twee heerlijke omgeving. Wij zijn bij de nauwelijks twee kilometer van Toblach.

Als we met een volgende lus het derde deel van de Toblacher See ook nog willen ronden begint het te druppen en dreigt de lucht met onweer. Toch maar terug, al gauw in de zon waardoor de vlinders boven het moeras fladderen en de dazen steken. Bij de brug teruggekeerd zijn de anderen uit het zicht. Er volgt een grijs wolkenspel met flitsen dat we grotendeels voor zijn. Een korte heftige regenbui wachten we af onder een viaduct. De groep echte plantentellers hebben we onderweg op sleeptouw genomen; de rest heeft al een glas bier achter de rug als wij in het hotel aankomen.

Om half zeven staat de prosecco klaar als aperitief. Daarna volgt het vele-gangen-eten en het opzoeken van de planten die meegenomen zijn. Oogst: zeven orchideeën en zeker 150 andere soorten.

Christine

10 juli – maandag – Wandeling 31: Rondwandeling om de Drei Zinnen “Auf bequemen Wegen um das Wahrzeichen der Dolomiten” . Lengte ca 10 km, hoogteverschil 250 m. Bus 445 – Toblach Autobhf om ca. 09.00

uur naar Rif. Auronzo. Mooie hoogtewandeling in fantastische omgeving. Endemische plantensoorten zijn hier vooral aan de zuidzijde te vinden. Het is een lange wandeling maar eenvoudig. Kan erg druk zijn.

Wel, daar stonden we dan om half negen voor ons hotel om vandaag onze eerste langere wandeling te maken. En hoe werd het weer eigenlijk..?

Met de bus gingen we naar het beginpunt van onze route, de Rif. Auronzo aan de voet van de Drei Zinnen. Tsjonge, wat een auto's, wat een drukte. Dick, Gea en Joke waren hier 6 jaar geleden ook geweest: het belofde een prachtige dag te worden.

Van te voren had Magda ons op het hart gedrukt toch vooral door te lopen want anders zouden we nooit de 10 km rond de Drei halen. Velen, zo niet allen hadden vast die intentie, maar ja, de lucht betrok nog meer en die Drei Zinnen, waar waren ze eigenlijk? In nevelen gehuld. En wat voor moois lag daar meteen wél zichtbaar aan je voeten? Daaraan kon je toch niet zomaar voorbij lopen, mist of geen mist. Er moesten immers wel vijf endemen te vinden zijn. *Alchillea clavennae* diende zich al meteen aan met bloemetjes die op moederkruid leken, zo leerde Annie me. En dan was er dat hellinkje met drakenmuilen, bolrapunzels en..en.. Was dit het opschieten dat Magda voor ogen stond? Niet echt. Ha, daar

lichtte het op; zowaar een van de Drië werd zichtbaar. En toen niet meer.

De groep was ondertussen steeds meer uiteen gevallen. Dan was ik eens bij dit groepje, dan bij dat. Al gauw vroeg Magda zich af of de hele rondwandeling wel zou lukken en even later werd het: "Het wordt nur das Sattel". En toen werd het ook nog nat: poncho aan, plu op. Maar..daar zagen we de tweede endem: *Potentilla nitida*, een plaatje. Niet overvoerd door hetgeen nog zou komen bewonderden we de plak dieprose bloemen, de regen vergetend. En toen kwam het licht en eindelijk zagen we om 11.13 uur de Drië Zinnen in hun volle glorie! Monumenten in het landschap. Even later was daar ook nog *Paederota bonarota*, de derde endem! Prijs, dolomietenereprijs.

Magda zette haar roze pet op ...de lucht trok weer dicht en dan zou ze beter zichtbaar blijven. En het Sattel? Dat zouden we ook maar niet meer doen. Teruglopen naar beneden en daar in een weijtje bij de bushalte van alles bekijken werd een optie. De Drië Zinnen waren alweer aan het zicht onttrokken (zicht 4 m) en ik nam me heilig voor bij het roze petje te blijven. Plots was ik dat kwijt en ik ging ervan uit dat de groepjes al terugliepen. Ik zette de pas erin, maar bij de Auronzohütte was geen KNNV-er te bekennen. Hoe nu? De andere kant maar weer op en daar was Cora: zij gelukkig, ik blij, schaap terug in de kudde die nu even compleet was. Na de lunch was er een nieuw plan- het was weer even helder "Wie gaat er mee naar het Sattel, wie wil terug en wie...? Weer viel de groep uiteen, hoe precies weet ik niet, maar ongetwijfeld zullen in elk geval Annie en Emanuel planten op naam gebracht en gefotografeerd hebben om ze via voor mij ingewikkelde systemen op/met een smartphone te "verwerken".

Met Magda, Wim, Christine, Michel en Cora liep ik richting Sattel. In de buurt van de Lavaredohütte waren twee mogelijkheden: die van het smalle pad en die van de brede weg. Dat smalle pad omhoog was wel even wennen en dat er nog steeds zoveel mensen waren ook. Op het Sattel troffen we Wim en Magda weer en genoten we van het uitzicht en vooral van twee vogels. Welke? We

dachten aan tapuiten. De een zat even later vlakbij ons de ander stukjes brood te voeren die voor kindlief wat moeilijk te behappen waren. 's Avonds bleken het sneeuwvinken te zijn met dank aan fotograaf en vogelkundige Ruud. Terug gingen we en we zagen nog van alles o.a. dotterbloemen, een trollius en knikkend nagelkruid dat niet meer knikte omdat het uitgebloeid was. Wij liepen vlot zigzaggend tussen de Japanners en schoolkinderen door en mooi op tijd waren we bij de Rif. Auronzo en de bus.

De rondwandeling hebben we niet gehaald, het weer was wispelturig en de groep viel steeds uiteen, waardoor dit verslag vooral een persoonlijke impressie is. Toch kwam voor mij op dat moment de voorspelling van Gea wel uit: het was een prachtige dag. Janke

11 juli – dinsdag – Wandeling 4: Innerfeldtal – Höhenweg, "lang, leicht und lohnend". Hoogteverschil: 510 m stijgen en 830 m dalen

Heen: bus 446 – Toblach Autobhf. Stoeltjeslift naar Haunoldhütte. Een wandeling steeds verder omhoog over de Innicher Alm naar de Dreischusterhütte (1640 m). Vanaf daar is een prachtig zicht op de Dreischuster-Spitz. Daarna door het Innerfeldtal afdalen naar de hoofdweg waar de bushalte is (halte Innerfeld). Er is ook een shuttlebus in het Innerfeldtal zelf, waar de ov-kaart geldt. Retour: halte Innerfeldtal.

Om half vijf in de ochtend regent het. Het regent niet hard want een merel zingt volop op dit vroege uur. Als de zon om zeven uur boven de bergen verschijnt, lijkt het in Dobbiaco in ieder geval een mooie dag te worden. Deze derde wandeldag gaan we vanuit Innichen met de kabelbaan omhoog naar de Haunoldhütte. Daar start de wandeling over de Innicher Alm naar de Dreischusterhütte. Het is een wat langere wandeling en we zijn er gisteren nog maar eens op gewezen dat het in het tempo van de eerste twee dagen niet zal lukken deze wandeling helemaal af te ronden. Om 09.13 uur staan we boven en hier fladderen de eerste grote erebia's al. Al snel verdwijnt op het brede bospad een deel van onze

groep uit zicht. De staartgroep ziet de kopgroep pas weer in het hotel. De staartgroep valt nog wat verder uiteen. Ik loop al snel in mijn uppie ergens tussen de kopgroep en de staartgroep. Je kan hier genieten van de stilte die af en toe onderbroken wordt door een zingende winterkoning. De zang van de winterkoning doet mij een beetje denken aan zo'n ratelende wekker van vroeger. Ook de notenkraaker laat zich horen. Iets verderop sluiten Janke en Cora zich aan en gedrieën vormen wij de kop van de staart die als een trekharmonica iedere keer uit elkaar getrokken wordt en regelmatig weer bij elkaar komt. We vinden een papieren zakdoekje dat de kopgroep heeft achtergelaten. Na contact met een moderner communicatiemiddel denken we

te begrijpen dat de vraag is: welke orchidee staat er? Wij denken aan een afwijkende kleur van de groene nachtorchis maar weten het niet zeker. We laten een berichtje op hetzelfde zakdoekje achter voor de botanisten (die het staartje van de staartgroep vormen) met de vraag welke orchidee is dit? De wandeling over het brede bospad loopt over het algemeen heel geleidelijk omhoog. We wandelen vandaag in een redelijk droog bos waar het na de regen niet overal even droog is. Het bos heeft een rijke ondergroei. Prachtige bloempjes van de rondbladige steenbreek (*Saxifraga rotundifolia*) met tere, helderwitte kroonbladeren met hierop van geel tot lila gekleurde stipjes of het baardig klokje (*Campanula barbata*) dat zijn naam eer aan doet en diverse orchideeën regelmatig in grote aantallen. De plantenrijkdom is enorm. Iedereen geniet ervan. Bij de lunch blijkt dat de in en uit elkaar schuivende staartgroep uit wel tien personen bestaat. Onze klaargemaakte broodjes eten we bij een kapvlakte. Op dat open stuk in het bos zijn de alpensla, de gele monnikskap en grijze klierstijl behoorlijk omhoog

geschoten. Hier vliegen o.a. een dagpauwoog en atalanta. Al snel na de pauze nemen we een smal zijpad en begint een afdaling. Onderweg fladdert er nog van alles: alpenhooibeestjes, berg geaderd witjes, rotsvlinders en één distelvlinder. Tijdens de afdaling draaien we het Innerfeldtal in en hier kunnen we genieten van een prachtig uitzicht op het berglandschap van de Sextner Dolomieten. Tot nu toe is het droog gebleven maar het wordt steeds donkerder. De staartgroep die inmiddels weer is samengesmolten, komt op het punt waar besloten kan worden of ze meteen naar de shuttlebus gaan of de wandeling afmaken naar de Dreischusterhütte. Inmiddels vallen de eerste spettertjes regen. Vier besluiten meteen naar de

shuttlebus te lopen en de andere zes lopen verder naar de berghut. Terwijl we in de Dreischusterhütte genieten van thee en holunder (vlierbloesemsiroop aangelengd met water) barst de bui los. We zitten droog en als de ergste regen voorbij is trekken we onze regenkleding aan en gaan op weg naar de shuttlebus die ons naar de bushalte moet brengen. Om van daaruit met de lijnbus terug in Dobiacco te komen. Bij het diner blijkt uiteindelijk dat het papieren zakdoekje speciaal was bedoeld om de volgende groepen te wijzen op de zes dennenorchissen die op een grote steen tussen een dun laagje mos stonden. De anderen hebben hier echter volledig overheen gekeken.

Michel

12 juli – woensdag – Wandeling 40 – Pragser Wildsee “Perle unter den Dolomitenseen” en wandeling 20 naar de Kuhwiesenalm.

Hoogteverschil rond de Pragser Wildsee : 70 m plus ca. 350 m naar Kuhwiesenalm. Heen bus 442 Toblach Autobhf ca. 8.00 u. Een prachtige wandeling om de Pragser Wildsee met zicht op de gigantische noordwand van de Seekofel die 2810 meter hoog is. De wandeling naar de Kuhwiesenalm is een zeer fraaie door prachtig halfopen bos, met gedeeltelijk breed pad en verkortingen via wat steilere padjes, voor iedereen te doen, en terug langs dezelfde weg afdalen.

Vandaag zal de Pragser Wildsee in Braies bezocht worden en een deel van de groep zal doorgaan naar de Pragser Hochalpe. De Pragser Wildsee, door de Italianen Lago di Braies genoemd, is een 30 ha groot bergmeer en zal het begin- en eindpunt zijn van deze dag. Dit meer met turquoise gekleurd water bevindt zich in het natuurpark Fanes-Sennes-Braies en wordt omzoomd door majestueuze bergtoppen van de Crodà del Becco in het zuiden, Piccolo Apostolo, Grande Apostolo in het oosten en Monte Nero in het westen.

Het meer fluctueert jaarlijks 3 à 4 meter, waarvan in juni de hoogste stand bereikt wordt, het water van het meer bereikt een temperatuur die bijna nooit boven de 14 graden uitkomt, het vriest dicht in november en blijft meestal met sneeuw bedekt tot eind april/half mei.

Annie, Ruud, Michel, Dick, Christine, René en Emanuel zullen Schwindelfrei und Trittsicher naar de Hochalpeensee op 2254 meter klimmen, Annie zal hier verslag over doen.

Wij, Magda, Cora, Wim, Janke, Joke, Gea en Monique zullen de tocht rond het meer, de alternatieve route nemen. Hier treffen wij veel wandelaars aan, het is een zeer toeristisch gebeuren met hoge trappen en smalle padjes voor wandelaars die heen en terug op dezelfde smalle paden en trappen elkaar tegen komen. Het uitzicht is vaak betoverend, sprookjesachtig, de kleur van het water doet bijna onnatuurlijk aan, de rotspartijen eromheen geven het geheel een omsloten karakter, het prachtige weer maakt dit plaatje compleet! Gea die samen met Joke een stuk vooruit gelopen was, komt speciaal, tegen de loopinrichting in ons tegemoet om ons te wijzen op de plaats, vlak na het bruggetje en kijk vooral omhoog, van de gekuifde rapunzel (*Physoplexis comosa*) die daar tegen een rots aan bloeit, dat is wel waar het vandaag om draait, heel uniek. Als wij later een foto willen

maken van deze plant, ook wel duivelsklauw genoemd in Nederland, blijven er andere mensen om ons heen staan en stellen vragen over deze plant. Eén van hen fotografeert de bladzijde uit ons boekje waar de plant en zijn bijzonderheden in vermeld staan. Zo kan het ook natuurlijk. De gekuifde rapunzel is een roze rapunzel met een korte bloemsteel die alleen in de zuidoostelijke Alpen voorkomt. Het blad eromheen doet ons aan een vrouwenmantel denken, hetgeen later door Emanuel uitgelegd wordt dat dat ook inderdaad vrouwenmantel betrof en dus niet bij de Rapunzel behoorde al zagen wij dat meerdere keren samengroeien. Als je op internet zoekt, blijkt de plant niet op de Rode Lijst maar als *Least Concern* te staan maar wel bedreigd wordt door de opwarming van de aarde, door bergbeklimmers en *collection by botanists!* In Italië blijken er in 2009 nog 170 vindplaatsen te zijn, maar ook in Oostenrijk en Slovenië zijn vindplaatsen.

Tenslotte vinden wij de Dolomieten Akelei, *Aquilegia einseleiana*, vrij makkelijk langs de kant van het pad. Terug bij hotel Lago di Braies genieten wij van een heerlijke kop koffie, de schitterende omgeving en alweer een schitterende dag.

Monique

12 juli ander deel van de groep - *Ontmoeting met oude bekenden*

We starten aan de Pragser Wildsee en zien rechts in het bos meteen *Anemone trifida*, de anemoon met drie blaadjes en vervolgens oefenen we een paar soorten die we eerder hebben gezien: Groensteel, Muurvaren, een Kamperfoelie met blauwe bessen (*Lonicera caerulea*), een Driehoeksvaren, maar ja welke: de gebogen of de rechte Driehoeksvaren met de kleine klierharen, die naar Robertskruid ruikt. Het blijkt de laatste te zijn, dus *Gymnocarpium robertianum*.

Plotseling duikt Koraalwortel op, alweer een oude bekende, *Carex alba*, een zeggesoort die er frisgroen uit ziet en meestal in (tamelijk) grote tapijten groeit, gevolgd door *Valeriana saxatilis*, de Rotsvaleriaan met haar kleine witte bloempjes, nog geen 25 cm hoog.

We passeren Duifkruid, de alpiene Berendruif met haren op de bladranden en dan weer een bijzondere Streepzaad: *Crepis froelichiana* ssp. *dinarica* met roze bloemen, een kleur die niet vaak voorkomt bij *Asteraceae*. Na een uurtje splitst zich een groepje (7 personen) af van de rest, die een rondje Pragser Wildsee lopen. Eerst lopen wij naar de Grünwaldhütte. Honderd meter verder begint een uitdagend klimtraject, in ganzenpas zigzag omhoog, ruim een uur. Hijgen, uitblazen, zweten maar gelukkig schijnt de zon niet, dat scheelt weer een paar zweetdruppeltjes. Na de suggestie tijdens een korte stop om door te lopen, slaakt iemand de kreet: laten we dat maar doen, dan is het sneller volbracht. Links en rechts zien we als ondergroei van een open sparrenbos, veel Rode dopheide, helaas niet bloeiend. Regelmatig duikt daartussen *Daphne striata* op, een kleine dwergstruik, ook niet bloeiend. De dieproze kleur denken we er maar bij.

Na deze inspanning bereiken we het eerste doel van deze tocht: de groeiplaats van twee bijzondere endemen. Ten eerste *Aquilegia einseleana* met haar prachtige blauwe kroonslippen. Wat een schoonheid. Door ons zevenen op foto gezet. We lopen nog een stukje verder en bereiken de rotswand waar tijdens de vorige Dolomietenreis (2011) iets heel moois stond. En warempel hij stond (hangt) er nog steeds, niet te geloven, wat mooi...: *Physoplexis comosa* de Kuifrapunzel met min of meer gesloten paarswitte/paarse bloemen.

Onderweg hadden we nog een derde endem gezien: *Paederota bonarota*/Buonanrotti's ereprijs, ook heel mooi maar die hadden we op deze reis al eerder gezien en kreeg wat minder aandacht.

We houden meteen maar pauze op deze bijzondere plek en dan gaat het weer hogerop maar veel minder steil. Hier en daar wordt het pad gestut vanwege het losse steengruis. Daar staat *Papaver alpinum* felgeel te pronken, te gevaarlijk om te fotograferen. Verderop treffen we *Edelweiss*, ook geen alledaagse verschijning, en dan zijn we het bos uit.

In het open veld veel *Nardus stricta*/Borstelgras, *Arnica montana*/Valkruid en *Antennaria dioica*/Rozenkransje, man en vrouw naast elkaar. De 'vrouwen' dragen stijlen die gespleten zijn. Heerlijk botaniseren bij goed weer en droog gras waar we doorheen kruipen. We noteren *Carex pallescens*/Bleke zegge, *Saxifraga caesia*/Blauwgroene steenbreek, *Homogyne alpina*. De laatste heeft ronde blaadjes die ook aan de onderzijde groen zijn. Vele malen zijn de blaadjes van *Homogyne* al omgedraaid op zoek naar *Homogyne discolor*, die aan de onderzijde wit is. Daarna volgt de snelle afdaling. Op de helling links van het pad komt zowel *Rhododendron hrisutum*/Gewimperd alpenroosje als *Rhododendron ferrugineum*/Roestbladig alpenroosje voor. Ook wordt regelmatig *Rhodothamnus chamaecistus*/Dwergalpenroosje gezien, een soort die alleen in de oostelijke Alpen voorkomt. In een puinsliert treffen we een klein crucifeertje: *Arabis bellidifolia*/Dwergscheefkelk en iets verderop in de schaduw zowaar nog bloeiende *Anemone trifolia*, de Anemoon die we in het begin van deze tocht ook zagen.

We komen aan bij een primitief hutje met twee herders. Twee genummerde ! (1 en 2) tafels met een oud zeil, eenvoudige banken maar we kunnen prima zitten en iets drinken. Koeien met bellen houden de zaak levendig

maar hebben er ook voor gezorgd dat de oorspronkelijke vegetatie is veranderd in *Rumex alpinus*/Alpenzuring, *Chenopodium bonus-henricus*/Brave hendrik en *Urtica dioica*/Grote brandnetel. Op zich mooie planten maar deze combinatie duidt wel op een erg hoge stikstofrijkdom.

Na deze pauze bekijken we *Cirsium acaule*/Aarddistel en *Carlina acaulis*/Zilverdistel nog eens goed. We ontmoeten *Centaurea pseudophrygia*, een centaurie met sterk teruggeslagen omwindselblaadjes.

We verlaten de wei en stuiten meteen op een mooie anjer: *Dianthus sylvestris* en een hoge schermbloem. Die wordt 's avonds *Seseli libanotis*/Hertswortel gedoopt.

Langzaam komen we weer op bekend gebied. We gaan op zoek naar *Traunsteinera globosa*, de bolorchis. Hij blijkt er nog steeds te staan. Sterker nog: er blijkt wel een 20-tal te staan, veel meer dan we in 2011 zagen. Ook *Thalictrum aquilegifolium*/Akeleiruit en de *Astragalus* met de hangende gele bloemen (*Astragalus penduliflorus*/Knikkende hokjespeul) zien we terug. De aantallen zijn wel wat minder geworden.

Uitgebloeid is Alpenwildemanskruid/*Pulsatilla alpina* die wit of geel is geweest. Even nog wat rondgelopen dan weer langs het hutje met de houten dakgoten steil naar beneden. Al weer snel een korte stop bij *Saxifraga paniculata*, de enige plek waar we deze steenbreek zagen op al onze Dolomieten-wandelingen. Opvallend zijn de grijze kalkafzettingen aan de randen van de rozetbladeren.

Snel dalend door het bos, dat begraasd wordt met runderen, komen we bij een moerasachtig veentje. We ontdekken de Veenzegge/*Carex davalliana*, waarvan de urntjes er prachtig uit zien! De mannetjes staan iets verderop en zijn al uitgebloeid. Helaas is ook *Primula farinosa*/Melige sleutelbloem uitgebloeid maar die mag niet onvermeld blijven. Ook leuk zijn de Schubzegge/*Carex lepidocarpa* en Zwarte zegge/*Carex nigra*. We zien nog een aantal exemplaren van de Platte bies/*Blysmus compressus* en een polletje Sterzegge/*Carex echinata*. Er moet waarschijnlijk toch nog wel meer te ontdekken zijn maar we verlaten toch maar het leuke veentje, de tijd dringt, flink doorlopen en stappen meteen de bus in, die ons weer comfortabel naar Toblach brengt.

Alweer een mooie, spannende dagtocht met perfect weer.

Annie en Emanuel

13 juli – donderdag – Wandeling 11 – Kreuzberggrunde “Zu einer Almenparadies an der Sprach- und Provinzgrenze”. Hoogteverschil 350 m.

Pashoogte 1636 m, tussen Dolomieten en Karnische Alpen op de waterscheiding van de Adriatische Zee (Piave) en de Zwarte Zee (Drau). Bus 446 – Toblach Autobhf 9.00 uur, aankomst Kreuzbergpass 10.00 uur.

Rondwandeling vanaf de pashoogte door moerasige weiden en langs hoogveentjes naar de almen van Nemes (zeer fraai gelegen met mooie uitzichten) en Coltrondo (zonder uitzicht) gelegen op de zuidwesthelling van Col Quaterna (via de Karnische Alpen),

tegenover de Sextener Dolomieten. Afdalen door bos naar Kreuzbergpas. Totaal ca. 5 uur. Geen Dolomietgesteente maar lemige en natte bodem (soms glad). Roodgekleurd conglomeraat gesteente. Duidelijk andere flora.

Na een uur in een drukke bus gingen we eerst koffie drinken in het hotel op de Kreuzbergpas. Tussen talloze anderen stijgen we daarna direct door het bos omhoog. Cora heeft besloten niet mee te gaan en Monique kiest een eigen weg. Op deze route zijn veel kleine moerasjes. De eerste is het mooist waar allerlei bijzonders te zien is bv veenzegge dat tweehuizig is, Duitse gentiaan, poelgentiaan, bartia en witte snavelbies.

Afwisselend brede boswegen, open stukken waar het nat is kenmerken de wandeling.

Soms omhoog, dan weer een stukje naar beneden. Ik loop een smal zijpaadje heen en weer, een bloemenfeest in de zon. Niemand heeft deze route gekozen. Het padenpatroon zorgt voor veel keuzemogelijkheden. De weg naar de Coltrondo Alm is gelukkig goed aangegeven. We laten de muziek op het terras rechts liggen op weg naar Nemes Alm. Lang zitten we bij een uitgebloeide gentiaan te puzzelen welke het is. We vinden uiteindelijk een nog bloeiend exemplaar: de gestippelde gentiaan.

Nemes is een grote alm op een vrijwel vlakke wei met uitzicht op woeste kammen. Ook nu is er geen gelegenheid voor een drankje als we op tijd de bus willen halen. We moeten nog het nodige afdalen, weer door overwegend naaldbos en vaak hoogopgaand begroeiing van hoge planten als adenostyles. Bij de bushalte herenigt de groep zich. Zo zijn we om 18 uur terug in hotel Moritz. De bestelde risotto die om 19 uur geserveerd zou worden was toch niet zo exact klaar. Wel lekker. Iedereen vertrekt al gauw naar zijn kamer om uit te rusten, behalve de echte determineerders. Die gaan door tot ze alles weten.

Christine

14 juli – vrijdag – Wandeling 37 – Platzwiese Strudelkopf (Heimkehrerkreuz)

“Selige Ode auf sonniger Höh”. Hoogteverschil 350 m stijgen en dalen, 8 km.

Het paslandschap van de Plätzwiese behoort tot de mooiste landschappen van de noordelijke Dolomieten. Eeuwenlang dreven de boeren uit de naburige dalen 's zomers hun vee naar de Plätzwiese (Prato Piazza), waar bijzonder veel bloemen voorkomen. In de Eerste Wereldoorlog kwam daar een einde aan; de weiden lagen vlak bij het front. Tegenwoordig maakt de hooggelegen alm deel uit van het natuurpark Fanes-Sennes-Prags. Gasthof Plätzwiese was in WO-1 het hoofdkwartier van het Oostenrijkse leger. De Italianen en de Oostenrijkers hadden een onderlinge

afspraken dit gebouw niet te beschieten. In de directe omgeving zijn nog veel herinneringen aan deze oorlog te vinden. De wandeling op de heenweg loopt vanaf de bushalte over een pad door de hooilanden. Verderop worden de weiden begraasd door rundvee en kom je op een brede weg omhoog naar de Strudelkopf met het Heimkehrerkreuz. De graskoppen van de Strudelkopf zijn niet al te moeilijk te bereiken. De ruïne op het Strudelkopfsattel was vroeger een soldatenonderkomen. Het Heimkehrerkreuz (2307 m) is opgericht ter herinnering aan de gevallen uit de beide wereldoorlogen. Vanaf dit kruis een prachtig rondkomuitzicht op de Drei Zinnen en andere Dolomietentoppen.

Vandaag gaan we vroeg op pad. We vertrekken om 8.00 uur met bus 442 naar Sage. Snel de weg oversteken en plaats nemen in bus 443 naar de parkeerplaats bij de Plätzwiesehutte

Als we de wandeling starten (Naturpark Fanes-Sennes-Prags) hangen de wolken laag. Af en toe regent het zachtjes. De wereld ziet er opeens heel anders uit.

We lopen omhoog door de koeienflatsen. Gelukkig is er regelmatig een blauw stukje lucht te zien waardoor de wolken snel wegtrekken. Nadat we het beweide gedeelte achter ons laten, wordt het prachtig! We lopen langs een breed pad omhoog en vandaar nemen we af en toe een weetje mee. Nou en die zijn spectaculair, mag ik wel zeggen.

Heel veel vanilleorchissen (zowel de nigritella nigra als de nigritella rubra), gelobde maanvarens (botrychium lunaria) die wel 15 cm groot zijn en groene nachtorchissen (Coeloglossum viride). Op enkele plaatsen groeit Edelweiss (Leontopodium alpinum). Langs het pad zien wij de bosanjer (dianthus sylvestris) en toen ons einddoel het Heimkehrerkreuz (2.037 m) in zicht was knielden wij allen nog voor sedum atratum, een mooi klein vetje. Dan nog even doorbijten om de laatste klim naar de Strudelkopf te doen en naar het kruis te lopen. Er waaide een behoorlijke wind en het was daardoor fris. Maar wat een beloning wachtte ons boven. Een adembenemend zicht op de Dolomieten en ook op de Drei Zinnen. Achter mij liep een Italiaanse die riep toen ze boven kwam:

'mama mia, bellamissimo'. Ik begreep direct wat ze bedoelde.

Het Heimkehrerkreuz is een gedenkteken om de gevallen kameraden van beide wereldoorlogen te gedenken. Daar en in de directe omgeving is veel gevochten tussen Oostenrijkers en Italianen. Restanten van gebouwen zijn daar nog de stille getuigen van.

De groepsfoto maken we bij het kruis. Rene laat zijn broodje kaas even liggen. De alpenkraaien weten er wel raad mee. Deze opportunisten weten dat op zo'n plek altijd wel wat te snaaien valt. Ze zijn absoluut niet schuw en eten uit je hand.

Dan gaan we naar beneden naar de Durensteinhutte, waar we wat drinken en Apfelstrudel eten. Het laatste stuk naar de bus gaat over een makkelijk te belopen brede weg. We worden begeleid door nieuwsgierige koeien.

Het was een topdag!! Joke

15 juli – zaterdag - Rondwandeling om de Drei Zinnen, tweede keer

Een wandeling die je gedaan moet hebben: de rondwandeling om de Drei Zinnen heen. Dat vond de reisleiding en bood deze opnieuw aan, nu met betere weersvooruitzichten dan op 10 juli.

Een klein uur na vertrek met de lijnbus stonden we weer bij de Auronzohut, tussen busladingen vol toeristen, w.o. Aziaten. In feit, hoewel niet opgelegd, was er éénrichtingsverkeer, nl lopend tegen de klok in. Dit maakte de drukte dragelijk en op de tweede helft van het traject was er een “verdunning” van bezoekers. Bij goed weer en met fraaie uitzichten liepen we het eerste, al eerder bezochte gedeelte vlot door, om daarna weer meer naar de heel lage alpine begroeiing te kijken.

Op het Patternsattel op 2450 m kwamen we op het hoogste punt; hier was het fraai maar winderig. We waren inmiddels begeleid door het roepen van een Alpenmarmot en door het geroep van de vliegcapriolen uitvoerende

Alpenkauwen. Sneeuwvinken met jongen waagden zich tot vlakbij. Aan vlinders vlogen er Alpenhooibeestje en Alpenblauwtje.

De stenige steile berghellingen waren boomloos op enkele Bergdenstruiken na – wel waren er meerdere dwergwilgsoorten te vinden in de lage begroeiing. Als dwergvorm wel het meest uitgesproken was de *salix serpyllifolia*: zij aan zij groeiend aan de Alpenazalea *loiseleuria* bleek bij beiden de grootte van de blaadjes kleiner dan één cm. We vonden mooie exemplaren van de Dwergorchis *chamorchis alpina* en flink wat endemische soorten; ook de oudgedienden vonden nog weer voor hen nieuwe soorten.

De afslag voor het tweede gedeelte van de wandeling was even vóór de Drei Zinnen Hütte. Sommigen liepen toch even door naar de hut en daar werd nog de Alpenheggemus gezien. Tijdens de resterende wandeling werden steilere stenige hellingen afgewisseld door een alm met grazende koeien en door partijen met Bergdennen. Bij de Lange Alm Hütte bevonden zich een drietal meertjes (maar geen moerasvegetatie). Bij één meertje vloede een beek af – er zou hier sprake zijn van de bron van de Rienza rivier. In deze contreien waren vogels te zien, veelal hun jongen voerend: tapuiten, barsijzen en zwarte roodstaarten. De laatstgenoemde soort overigens in zijn oorspronkelijke biotoop.

Ik vond de wandeling niet zwaar en zeker een heuglijke ervaring en ben veel planten- en landschapsfoto's rijker. Na ruim 6 uur waren we weer present voor de bus. Bij terugkomst in Toblach volgde een traktatie in de ijsalon! Ruud

Een opmerking over de grillige en soms scherppuntige bergpieken rondom. In de Zwitserse Alpen bestaan de scherpe kammen en toppen uit in verticale richting omhoog geplooiden lagen van heel oude harde steensoorten. Hier echter vertonen de toppen een horizontaal gelaagde structuur. Het is omhooggekomen kalkrijk sedimentatiegesteente, ontstaan op de bodem van een vroegere warme zee. Wat er omheen lag is weggeërodeerd en de iets hardere gedeelten zijn overgebleven. Dit is een karstlandschap.

16 juli – zondag – Monte Piana/Monte Piano

Per bus 445 om 08.00 u vertrek vanuit Toblach busstation naar een halteplaats aan de voet van de tolweg naar de Rif. Auronzo (een halte verder dan het Lago di Misurina). Hier is een camping en een café (Genzianella), waar je per shuttletaxi (4-wheeldrive jeeps) naar Rif Monte Piana op 2205 m gebracht kan worden. Boven op dit grasplateau is in WO1 zwaar gevochten en hier zijn nog veel restanten van over, zoals loopgraven, monumenten. Heel mooi uitzicht rondom op de Drei Zinnen en andere Dolomiettoppen. Na de rondwandeling bij de Monte Piana wandelen we heel langzaam naar beneden. Op een rotswand groeit hier de endemische rapunzelsoort Teufelskralle (*Phyteuma comosa*).

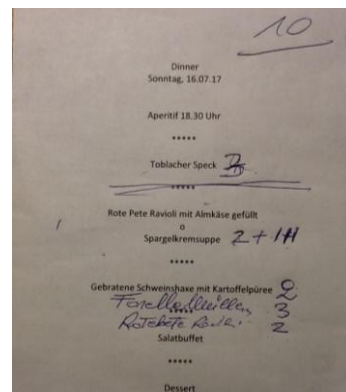
Vandaag staat Monte Piana op ons programma. Vanaf het busstation dat zich bevindt tussen ons hotel en het centrum van Toblach nemen we lijndienst 445 naar halteplaats Misurina - Genzianella. Hier nemen we taxi-jeeps. Na enig aandringen van de chauffeur biedt onze taxi een zitplaats voor elf passagiers. Naarmate de reis vordert wordt de weg steiler en smaller. Met een vluchtige blik naar buiten zie ik dat de aarde onder ons wegglijdt. Het lijkt mij verstandiger dat ik mijn ogen sluit om mij enigszins te kunnen onttrekken aan deze unieke ervaring. We arriveren op Rif Monte Piana, een grasplateau op een hoogte van 2205 meter. Er heerst hier een gezellige drukte; het is de zondag van de locale Gildefeesten. Onze groep valt na vertrek al gauw spontaan uiteen, maar op het plateau blijven we toch in elkaanders gezichtsveld.

De vegetatie doet op het eerste gezicht vrij schraal aan, maar dit is waarlijk schone schijn. We verwonderen ons over de minuscule kleine plantjes: mini rododendron, mini wilg. Daarbij moeten we ons voorstellen plantjes van enkele millimeters in hoogte. Heel verrassend en wonderlijk mooi!

We zwerven in groepjes rond op het zonovergoten plateau. Na enige tijd arriveren we op het min of meer hoogste punt van dit gebied. Hier zien we de stille getuigen van de Eerste Wereldoorlog waaronder de loopgraven. Wanneer we er doorheen lopen overvalt ons de beklemming die de soldaten moeten hebben ervaren in deze afschuwelijke strijd. Dit geldt zowel voor de gevechten op de Monte Piana als op de Monte Piano: Italië tegen Oostenrijk. Ook enkele monumenten in de nabijheid van de loopgraven herinneren je aan deze verbeterde strijd.

Het uitzicht is prachtig: we zien de Drei Zinnen en andere toppen van de Dolomieten. Met een schat aan ervaringen gaan we rond half vijf richting beginpunt van onze excursie. Een deel van ons heeft besloten naar beneden te wandelen en de rest van ons gezelschap maakt gebruik van de taxi.

De afdaling ervaren we als een spannende reis en we voelen de spanning toenemen wanneer de chauffeur het stuur gaat bedienen met één hand; dit om de communicatie met zijn collega's onderweg te kunnen voeren.

De bus brengt ons naar het treinstation in Toblach.

Het is zondag en dit betekent dat we rond de klok van half zeven worden verwacht op het terras van ons hotel voor de zondagaperitief...waarmee we terugkijken op een genoeglijke en leerzame dag.

Wim

17 juli – maandag – Wandeling 13 – Rotwandwiesen – Kreuzbergpas “bloemrijke weiden boven aan de Rotwandbahn”. Hoogteverschil 100 m stijgen, 600 m dalen. Lengte 11 km.

Vanaf het bergstation van de Rotwandbahn een hele mooie wandeling (15A) bovenlangs bos en over gruishellingen en later afdalen door vochtig bos naar Kreuzbergpass. Met bus terug naar Toblach.

Vandaag is het helaas de laatste dag van deze vakantie in de prachtige bergen van Südtirol. We vertrekken vanaf “ons” busstation met de bus van 8.45 uur naar Sexten/Moos om daar in een gondel van de Rotwandbahn zo’n 600 meter te overbruggen. De wandeling begint op een hoogte van 1925 meter en het zal volgens de informatie een eenvoudige wandeling worden met een klein hoogteverschil, over goed gemarkeerde paden en uiteindelijk een eenvoudige afdaling van 600 meter.

De reisleiding belooft ons op deze laatste dag in de Dolomieten dus geen zware tocht en het streven is om met de bus van 15.12 uur terug te rijden naar Toblach. Een goed voorstel, dan kunnen we nog gezellig een bezoekje brengen aan de ijsalon of nog even het dorpje gaan bekijken.

Maar..... als een groep KNNV-ers langs bloemrijke weiden loopt, is het toch echt onmogelijk om door te lopen, ondanks de aanmaning van de reisleiding dat de bus beneden in het dal op een bepaalde tijd gehaald moet worden. De groep rebelleert: als we de bus van 17.22 uur halen zijn we toch ook nog wel op tijd terug in het hotel?

We zien veel: een mooi helder oranje gekleurde Bergsteenbreek (*Saxifraga aizoides*), zacht lila kruipend Gipskruid (*Gypsophila repens*), een ander soort zwarte Rapunzel met een hartvormig blad (*Phyteuma ovatum*). Op de hellingen tussen de naaldbomen groeit een Dennenwolfsklauw wat geen wolfsklauw is (*Huperzia selago*). Ergens wordt een nieuwe soort Streepzaad ontdekt, welke dat is zal nader onderzocht worden want de deskundigen worden het niet eens. Overall op de hellingen prachtig blauwe klokjes, prachtige pollens met helder rode Alpenroosjes (*Rhododendron ferrugineum*). Gelukkig kan de bijzondere vondst van Dick wel op naam gebracht worden. Ruud herkent de bloem als *Saussurea alpina*.

Wij zijn niet de enigen die hier genieten van de bergflora: op het pad komen we enkele loslopende koeien tegen die ook heerlijk genieten van alles wat groeit en bloeit. Ze smikkelen van prachtig blauwe zodenklokjes, zonneroosjes, steenbreek en andere lekkernijen. Gelukkig houden ze niet van de Duitse gentiaan (*Gentiana germanica*) en hebben ze de Gelobde Maanvaren (*Botrychium lunaria*) nog niet ontdekt. Ook de blauwe Monnikskap (*Aconitum napellus*) en de kleine blauwe Sneeuwgentiaan (*Gentiana nivalis*) staan vandaag niet op het menu.

De reisgenoten die hier in het jaar 2011 geweest, beloven ons dat op deze stenen helling de Dwergkwastjesbloem (*Soldanella minima*) en de Alpenkwastjesbloem (*Soldanella alpina*) in overvloed te vinden zijn. Helaas, er wordt alleen één klein uitgebloeid bloempje ontdekt.

Ook van het Alpenvetblad (*Pinguicula alpina*) zien we alleen maar enkele rozetten. Jammer, maar er blijft nog genoeg over en heel langzaam lopen we verder langs deze hellingen met zoveel moois en zoveel weidse vergezichten.

Niet alles kan gefotografeerd of gedetermineerd worden en Emanuel troost ons met de wijze uitspraak: in het hiernamaals krijgen we vast wel een totaal overzicht van alle plantjes met alle bijbehorende namen.

Na de lunch begint het zwaarder te worden, echter niet voor iedereen. Michel, die de langste benen heeft, maakt zelfs nog een extra klim naar boven om een voetstap in de sneeuw te zetten.

We lopen langs een enorme puinhelling, soms is het pad moeilijk te vinden. Het lijkt wel of er enorme puinlawines langs de hellingen naar beneden zijn gekomen waar we overheen moeten klauteren. Sommige reisgenoten huppelen er overheen, anderen hebben toch meer moeite om over de rotsblokken en puin hun weg te zoeken. Een bijzonder plantje - 6 jaar geleden hier gevonden - ligt nu verborgen onder de puinhelling.

Uiteindelijk komen we in een bos en daar wordt het pad langzamerhand iets gemakkelijker, maar we moeten nog wel zo’n 700 meter afdalen om bij de bushalte te komen. We zien de enorm grote schermen van het Breed lazerkruid (*Laserpitium latifolium*) en aan het eind van het pad komen we langs een prachtige groep Voorjaarszonnebloemen (*Doronicum austriacum*), een toegift op deze mooie, maar toch wel zware afdaling. Op het terras van het hotel verzamelen we ons en een drankje hebben we wel verdiend na deze pittige tocht.

In de bus terug wacht ons nog een verrassing: de kaartjesautomaat is defect en we krijgen dus een gratis ritje. In Dobbiaco gaan enkelen na aankomst nog even een stop maken bij de plaatselijke ijssalon om zichzelf te trakteren op een enorme sorbet. Het is vakantie toch?

Na de avondmaaltijd worden Magda en Cora, onze beide reisleiders in het zonnetje gezet. We hebben onder leiding van hen en maar vooral samen met hen een prachtige reis gehad en het was allemaal prima voor elkaar. Getest wordt of zij nu ook enige kennis van de plaatselijke flora hebben onthouden: er volgt een quizje om plantennamen te raden. Bloemen die je kan gebruiken in situaties van stress en problemen die op je pad kunnen komen als reisleiding. Maar gelukkig is dat op deze reis niet nodig geweest en als dank mag Christine aan beiden een envelop met inhoud overhandigen.

Ook de beide serveersters Julia en Elisa worden geroepen en Mauritio en zijn compagnon. Het heeft ons in dit hotel aan niets ontbroken, het was een zeer vriendelijk en hardwerkend team - de vegetariërs zijn goed verwend met bijna dagelijks hun Eier mit Käse.

En dan gaat iedereen op tijd naar boven, want morgenvroeg worden we om 6 uur aan het ontbijt verwacht. Grazie di tutto- Bedankt voor alles.

Gea

18 juli – dinsdag – Terugreisdag. Vertrek trein om 07.06 uur. Arnhem 20.53 uur. Drie keer overstappen.

Half 6 in de morgen ging de wekker. Opstaan, want we moeten de trein van 7.06 uur halen. Christian van het hotel heeft gezorgd voor een prima ontbijt om 6.00 uur en dan we kunnen vertrekken. We krijgen ook allemaal een broodje mee voor de lunch onderweg. De bagage wordt in de aanhangwagens geladen en naar het station gebracht. Emanuel en Dick rijden mee om op het station op onze spullen te letten terwijl wij naar het station lopen. Keurig op tijd zijn we allemaal aanwezig. Daar de gisteren gekochte kaartjes valideren, wat gelukkig geen problemen oplevert. We moeten oppassen dat we de juiste trein nemen richting Lienz. Wat schetst onze verbazing, op de eerstvolgende halte moeten we er allemaal weer uit met onze bagage, want we moeten overstappen op een andere trein. Dat was onvoorzien maar verloopt soepel. In Lienz stappen we over op de trein die ons naar Spittal-Millstättersee brengt. We hebben nog geen gereserveerde plaatsen, maar er is voldoende plaats. We rijden onder een wolkeloze hemel door Oostenrijk en onderweg wordt al gewerkt aan de plantenlijst en de vogellijst.

Vanaf Spittal zitten we in de internationale trein naar Mannheim. Daar hebben we wel gereserveerde plaatsen. Zelfs een extra omdat een dag voor vertrek iemand had geannuleerd. Hebben we een beetje extra ruimte. Maar dat duurt niet lang. Onze trein heeft twee wagons waar de airco niet werkt en het is daar niet uit te houden. Dus alle passagiers worden over de overige wagons verdeeld en dat maakt dat we toch onze extra plaats af moeten staan. Het is een lange reis, in tijd ook nog langer dan de heenreis, maar we slaan ons er goed doorheen. In Mannheim hebben we onze laatste overstap richting Arnhem. Daar blijft de trein iets langer staan omdat er een defect aan zou zijn. Maar na een klein kwartiertje vertrekken we alsnog. Vlak voor we de grens overgaan wordt Emanuel erg attent omdat hij hoopt eerder uit te kunnen stappen zodat hij het laatste traject naar huis kan inkorten. Maar hij heeft pech, de trein stopt niet meer. We nemen in de trein alvast afscheid van elkaar omdat zoals gebruikelijk bij aankomst iedereen ineens verdwenen zal zijn om de aansluiting richting huis te halen. We hebben allemaal genoten van deze vakantie en zullen onze ervaringen straks terug kunnen lezen in het verslag dat door Christine zal worden samengesteld. Allemaal je dagverslag met eventueel foto's naar Christine sturen hoor. Ondanks de kleine vertraging, komt de trein keurig op tijd aan in Arnhem. Dag allemaal, nog een goede reis naar huis en graag tot een volgende keer.

Magda

Plantenlijst (440 soorten): Annie Vos, Emanuel Kneepkens en René Bult

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	dag aangetroffen
Achillea clavennae	(Bittere Schafgarbe)	10,14,15,16
Achillea millefolium	Duizendblad	9
Achillea oxyloba	(Dolomiten-Schafgarbe)	10,14,15
Acinos alpinus	(Alpensteentijm)	11,14
Aconitum napellus	Blauwe monnikskap	10,16
Aconitum vulparia	Gele monnikskap	10,11,13,17
Adenostyles alliariae	(Grijze klierstijl)	10,13
Adenostyles glabra	(Kale klierstijl)	11
Agrostis stolonifera	Fioringras	9
Ajuga genevensis	Harig zenegroen	11
Ajuga pyramidalis	Piramidezenegroen	11
Ajuga reptans	Kruipend zenegroen	9
Alchemilla spec.	Vrouwenmantelsoort	16
Alnus viridis	(Groene els)	9,11,14
Amelanchier ovalis	Europees krentenboompje	11,12
Anemone trifolia	(Driëbladige anemoon)	11,12
Angelica sylvestris	Gewone engelwortel	9
Antennaria dioica	Rozenkransje	9,12,13
Anthoxanthum odoratum	Gewoon reukgras	13
Anthyllis vulneraria	Wondklaver	9,10,12,15,16
Aposeris foetida	(Stinkende bossla)	9, 11
Aquilegia atrata	(Donkere akelei)	11
Aquilegia einseleana	(Einseles Akelei)	12,16
Aquilegia vulgaris	Wilde akelei	11
Arabis alpina ssp. alpina	(Alpenscheefkelk)	15,17
Arabis bellidifolia (Crantz!)	(Dwergscheefkelk)	11,12,14,16,17
Arctostaphylos alpinus	(Alpenberendruif)	9,11,12,14,17
Arctostaphylos uva-ursi	Berendruif	14
Armeria alpina	(Alpen-Grasnelke)	10,14,15
Arnica montana	Valkruid	12,13,16,19
Arrhenatherum elatius	Glanshaver	9, 13
Asplenium ruta-muraria	Muurvaren	11,12,15,16,17
Asplenium viride	Groensteel	16
Aster alpinus	(Alpenaster)	12
Aster bellidiastrum	(Alpenmadelief)	11,17
Astragalus alpinus	(Alpenhokjespeul)	15
Astragalus penduliflorus	(Knikkende hokjespeul)	12
Athyrium distentifolium	(Alpen-Waldfarn)	15
Athyrium filix-femina	Wijfjesvaren	11,13
Bartsia alpina	(Alpenhelm)	13,14,15,16
Berberis vulgaris	Zuurbes	9
Betula pendula	Ruwe berk	9
Biscutella laevigata	Brilkruid	10,12,17
Blysmus compressus	Platte bies	12,14
Botrychium lunaria	Maanvaren	10,12,14,15,16
Briza media	Bevertjes	9,12,13,14
Bromus inermis	Kweekdravik	9,13,17
Bupthalmum salicifolium	Wilgkoeieoog	9,11
Calamagrostis canescens	Hennegras	11
Calluna vulgaris	Struikhei	13
Caltha palustris	Gewone dotterbloem	10,12,13
Campanula barbata	(Baardklokje)	11,13,16
Campanula cochleariifolia	(Zodeklokje)	10,11,16,17
Campanula glomerata	Kluwenklokje	9
Campanula patula	Weideklokje	9,11
Campanula rapunculoides	Akkerklokje	9
Campanula rotundifolia	Grasklokje	9,15
Campanula scheuchzeri	(Scheuchzer's klokje)	15,17

<i>Carduus defloratus</i>	(Alpendistel)	10,14,15,16
<i>Carduus personata</i>	(Gemaskerde distel)	13
<i>Carex alba</i>	Witte zegge	9,11,12
<i>Carex atrata</i>	(Schwarze Segge)	10
<i>Carex atrata ssp. aterrima</i>	(Russgeschwärzte Segge)	13
<i>Carex atrata ssp. atrata</i>	(Geschwärzte Segge)	10
<i>Carex capillaris</i>	(Draadsteelzegge)	10,12,16,17
<i>Carex davalliana</i>	Veenzegge	12,13
<i>Carex digitata</i>	Vingerzegge	11,12
<i>Carex echinata</i>	Sterzegge	13
<i>Carex ferruginea</i>	(Roestzegge)	11
<i>Carex firma</i>	(Polster-Segge)	10,14,15,17
<i>Carex flacca</i>	Zeegroene zegge	9,11,13
<i>Carex hirta</i>	Ruige zegge	9
<i>Carex lepidocarpa</i>	Schubzegge	12,13,14,15
<i>Carex nigra</i>	Zwarte zegge	12,13
<i>Carex ornithopodoides</i>	(Alpen-Vogelfuss-Segge)	10
<i>Carex ovalis</i>	Hazenzegge	13
<i>Carex pallescens</i>	Bleke zegge	11,12,13,14
<i>Carex panicea</i>	Blauwe zegge	9,12,13
<i>Carex paniculata</i>	Pluimzegge	9,12,13
<i>Carex parviflora</i>	(Kleinblütige Segge)	10,15,17
<i>Carex rostrata</i>	Snavelzegge	9,13
<i>Carex rupestris</i>	(Felsen-Segge)	16
<i>Carex sylvatica</i>	Boszegge	13
<i>Carex viridula</i> (Hk: <i>C.oederi</i>)	Dwergzegge	9
<i>Carlina acaulis</i>	(Zilverdistel)	9, 11, 13
<i>Carlina vulgaris</i>	Driedistel	11,12
<i>Carum carvi</i>	Karwij	9,11,13
<i>Centaurea jacea</i>	Knoopkruid	9
<i>Centaurea pseudophrygia</i>	(Pruikcentaurie)	12,13
<i>Centaurea scabiosa</i>	Grote centaurie	9
<i>Cerastium carinthiacum</i>	(Karinthische hoornbloem)	10,15
<i>Chaerophyllum hirsutum</i>	(Heggenribzaad)	11,17
<i>Chaerophyllum villarsii</i>	(Villars' ribzaad)	12,13
<i>Chamerion angustifolium</i>	Wilgenroosje	9
<i>Chamorchis alpina</i>	(Dwergorchis)	10,15
<i>Chenopodium bonus-henricus</i>	Brave hendrik	10
<i>Cicerbita alpina</i>	(Alpenmelksla)	11,13
<i>Cirsium acaule</i>	Aarddistel	9,12,14,16
<i>Cirsium erisithales</i>	(Bleekgele vederdistel)	9,11
<i>Cirsium heterophyllum/helenioides</i>	Ongelijkbladige distel	9,11,13
<i>Cirsium spinosissimum</i>	(Alpenvederdistel)	10
<i>Cirsium vulgare</i>	Speerdistel	9
<i>Clematis alpina</i>	(Alpencllematis)	9,11,12,17
<i>Coeloglossum viride</i> (Hk. <i>Dactylorhiza v.</i>)	Groene nachtorchis	10,14
<i>Colchicum autumnale</i>	Herfsttijloos	12
<i>Convallaria majalis</i>	Lelietje-van-dalen	11
<i>Corallorhiza trifida</i>	Koraalwortel	9,12
<i>Coronilla vaginalis</i>	Schedekroonkruid	11
<i>Crepis aurea</i>	(Gold-Pippau; Goudbloemstreepzaad)	10,12,13,14,16
<i>Crepis foetida</i>	Stinkend streepzaad	9
<i>Crepis froelichiana ssp. dinarica</i>	Fleischroter/Dinarischer Pippau	9,12
<i>Crepis jacquinii subsp. kernerii</i>	(een Crepissoort)	16,17
<i>Cypripedium calceolus</i>	Vrouwenschoentje	9
<i>Cystopteris alpina</i>	(Alpen-Blasenfarn)	15,16
<i>Cystopteris fragilis</i>	Blaasvaren	9,12,13,14,15,16
<i>Dactylis glomerata</i>	Kropaar	13
<i>Dactylorhiza fuchsii</i>	Bosorchis	9
<i>Daphne mezereum</i>	Rood peperboompje	9,12,13,14,17

<i>Daphne striata</i>	(Gestreept peperboompje)	12,14
<i>Deschampsia caespitosa</i>	Ruwe smele	11
<i>Deschampsia flexuosa</i>	Bochtige smele	13
<i>Dianthus barbatus</i>	Duizendschoon	13
<i>Dianthus sylvestris</i> ssp. <i>sylvestris</i>	(Wilde tuinanjer)	12,14
<i>Doronicum austriacum</i>	(Oostenrijks gemzenkruid)	13,17
<i>Doronicum columnae</i>	Kale voorjaarszonnebloem	15
<i>Drosera rotundifolia</i>	Ronde zonnedaauw	13
<i>Dryas octopetala</i>	(Achtster; Zilverwortel)	9,10,14
<i>Dryopteris carthusiana</i>	Smalle stekelvaren	13
<i>Dryopteris dilatata</i>	Brede stekelvaren	11
<i>Dryopteris filix-mas</i>	Mannetjesvaren	11
<i>Echium vulgare</i>	Slangenkruid	9
<i>Eleocharis multicaulis</i>	Veelstengelige waterbies	13
<i>Epilobium alpestre</i>	(Kransblad-basterdwederik)	13,17
<i>Epilobium anagallidifolium</i>	(Alpenbasterdwederik)	13
<i>Epilobium montanum</i>	Bergbasterdwederik	9,11
<i>Epipactis atrorubens</i>	Bruinrode wespenorchis	9,11,12
<i>Equisetum arvense</i>	Heermoes	9
<i>Equisetum fluviatile</i>	Holpijp	9
<i>Equisetum hyemale</i>	Schaafstro	13
<i>Equisetum sylvaticum</i>	Bospaardenstaart	13
<i>Erica carnea</i>	(Sneeuwheide)	9,10,12
<i>Erigeron annuus</i>	Zomerfijnstraal	9
<i>Erigeron glabratus</i>	(Kahles Berufskraut)	14
<i>Erigeron uniflorus</i>	(Eenhoofdige fijnstraal)	10
<i>Eriophorum angustifolium</i>	Veenpluis	13
<i>Eriophorum scheuchzeri</i>	(Scheuchzer's wollegras)	15
<i>Eriophorum vaginatum</i>	Eenarig wollegras	13
<i>Euphorbia helioscopia</i>	Kroontjeskruid	9
<i>Euphrasia minima</i>	(Dwergogentroost)	10
<i>Festuca altissima</i>	Boszwenkgras	13
<i>Festuca arundinacea</i>	Rietzwenkgras	13
<i>Festuca paniculata</i>	(een Zwenkgrassoort)	12
<i>Festuca pratensis</i>	Beemdlangbloem	17
<i>Festuca rubra</i>	Rood zwenkgras	9
<i>Fragaria vesca</i>	Bosaardbei	9
<i>Galeopsis speciosa</i>	Dauwnetel	13
<i>Galeopsis tetrahit</i>	Gewone hennepnetel	13
<i>Galium anisophyllum</i>	(Ungleichblättriges Labkraut)	14
<i>Galium mollugo</i>	Glad walstro	9
<i>Galium rotundifolium</i>	(Rondbladig walstro)	13
<i>Gentiana asclepiadea</i>	(Zijdeplantgentiaan)	11,13,17
<i>Gentiana brachyphylla</i>	(Kurzblättriger Enzian)	15
<i>Gentiana clusii</i>	(Grootbloemige gentiaan)	10,12,14,16
<i>Gentiana nivalis</i>	(Sneeuwgentiaan)	16,17
<i>Gentiana punctata</i>	(Gestippelde gentiaan)	13,16
<i>Gentiana utriculosa</i>	(Blaasgentiaan)	9,10,11,12,14
<i>Gentiana verna</i>	(Voorjaarsgentiaan)	15,16
<i>Gentianella germanica</i>	Duitse gentiaan	9,11,13
<i>Gentianella tenella</i>	(Zarter Enzian)	10,16
<i>Geranium pratense</i>	Beemdooievaarsbek	9
<i>Geranium sylvaticum</i>	Bosooievaarsbek	11,12,17
<i>Geum montanum</i>	(Bergnagelkruid)	12,13,16
<i>Geum rivale</i>	Knikkend nagelkruid	10,11,17
<i>Globularia cordifolia</i>	(Hartbladige kogelbloem)	10,14
<i>Gnaphalium hoppeanum</i>	(Hoppe's droogbloem)	15
<i>Gnaphalium norvegicum</i>	(Noorse droogbloem)	13
<i>Goodyera repens</i>	Dennenorchis	9,11,12
<i>Gymnadenia conopsea</i>	Grote muggenorchis	9,13

<i>Gymnadenia odoratissima</i>	Welriekende muggenorchis	9,10,11,12,14
<i>Gymnigritella x heufleri</i>	(<i>Gymnadenia conopsea</i> x <i>Nigritella nigra</i>)	15,16
<i>Gymnocarpium dryopteris</i>	Gebogen driehoeksvaren	11
<i>Gymnocarpium robertianum</i>	Rechte driehoeksvaren	10,12
<i>Gypsophila repens</i>	(Kruipend gipskruid)	11,17
<i>Helianthemum alpestre</i>	(Alpenzonneroosje)	16
<i>Helianthemum nummularium</i>	Geel zonneroosje	10
<i>Helianthemum nummularium</i> subsp. <i>grandiflorum</i>	(Grossblütiges Sonnenröschen)	12
<i>Helianthemum nummularium</i> subsp. <i>obscurum</i>	(Grossblütiges Sonnenröschen)	10
<i>Hepatica nobilis</i>	Leverbloempje	9,11
<i>Heracleum sphondylium</i>	Gewone berenklaauw	9
<i>Herniaria glabra</i>	Kaal breukkruid	9
<i>Hieracium alpinum</i>	(Alpen-Habichtskraut)	16
<i>Hieracium lactucella</i>	Spits havikskruid	9
<i>Hieracium pilosella</i>	Muizenoor	13
<i>Hieracium pilosum</i>	(Moris' Habichtskraut)	14,16
<i>Hieracium villosum</i>	(Viltig havikskruid)	10,12,14
<i>Hippocrepis comosa</i>	Paardenhoeftklaver	10,16
<i>Hippurus vulgaris</i>	Lidsteng	13
<i>Homogyne alpina</i>	(Alpenlattich)	11,12
<i>Homogyne discolor</i>	(Tweekleurig hoefblad)	14,16,17
<i>Horminium pyrenaicum</i>	(Pyrenese drakenmuil)	9,10,11,12,16
<i>Hornungia alpina</i>	(Alpen-Gemskresse)	15
<i>Huperzia selago</i>	Dennenwolfsklauw	17
<i>Hypericum maculatum</i> (<i>H.dubium</i>)	Kantig hertshooi	11,13,17
<i>Hypochaeris uniflora</i>	(Eenhoofdig biggenkruid)	16
<i>Impatiens parviflora</i>	Klein springzaad	9
<i>Juncus compressus</i>	Platte rus	9,13
<i>Juncus monanthos</i>	(Wenigblütige Dreiblatt-Binse)	12,15
<i>Juncus trifidus</i>	(Driedelige rus)	10
<i>Juncus triglumis</i>	(Dreiblütige Binse)	10,15
<i>Juniperus communis</i>	Jeneverbes	9
<i>Juniperus communis</i> subsp. <i>alpina</i>	(Dwergjeneverbes)	13
<i>Loiseleuria procumbens</i>	(Kruipend rotsroosje)	16
<i>Knautia arvensis</i>	Beemdkroon	9
<i>Knautia dipsacifolia</i>	Bergknautia	9,13
<i>Koeleria macrantha</i>	Smal fakkelgras	9,14
<i>Lamiastrum galeobdolon</i>	Gele dovenetel	17
<i>Larix decidua</i>	Europese lork	14
<i>Laserpitium latifolium</i>	Breed laserkruid	10,12,13,17
<i>Laserpitium peucedanoides</i>	Haarstrang-Laserkraut	9,12,14
<i>Lathyrus pratensis</i>	Veldlathyrus	9
<i>Lathyrus vernus</i>	Voorjaarslathyrus	9
<i>Leontodon autumnalis</i>	Vertakte leeuwentand	9
<i>Leontodon hispidus</i>	Ruige leeuwentand	15
<i>Leontodon hispidus</i> var. <i>hispidus</i>	(ondersoort v. Ruige Leeuwentand)	14
<i>Leontodon pyrenaicus</i> subsp. <i>helveticus</i>	(een Leeuwentandsoort)	10
<i>Leontopodium alpinum</i>	(Edelweiss)	12,14,16
<i>Leucanthemum vulgare</i>	Gewone margriet	9
<i>Lilium martagon</i>	Turkse lelie	9,11,14,17
<i>Linaria alpina</i>	(Alpenleeuwenbekje)	15,17
<i>Linum catharticum</i>	Geelhartje	9,10,13
<i>Listera ovata</i> (Hk.= <i>Neottia ovata</i>)	Grote keverorchis	9,11,13,14
<i>Lonicera alpigena</i>	(Alpenkamperfoelie)	11
<i>Lonicera caerulea</i>	(Blauwe kamperfoelie)	12,13
<i>Lonicera xylosteum</i>	Rode kamperfoelie	9,13
<i>Lotus corniculatus</i>	Gewone rolklaver	9
<i>Lupinus polyphyllus</i>	Gewone lupine	11,13

<i>Luzula luzuloides</i>	Witte veldbies	11,13
<i>Luzula nivea</i>	(Sneeuw witte veldbies)	9
<i>Luzula pilosa</i>	Ruige veldbies	9
<i>Luzula spicata</i>	(Ähren-Hainsimse)	10
<i>Lychnis flos-cuculi</i>	Echte koekoeksbloem	13
<i>Lycopodium annotinum</i>	Stekende wolfsklauw	11,17
<i>Lysimachia punctata</i>	Puntwederik	9
<i>Maianthemum bifolium</i>	Dalkruid	11
<i>Malaxis monophyllos</i>	Eenblad	11
<i>Medicago falcata</i>	Sikkelklaver	9
<i>Medicago lupulina</i>	Hopklaver	9
<i>Medicago sativa</i>	Luzerne	9
<i>Melampyrum pratense</i>	Hengel	9
<i>Melampyrum sylvaticum</i>	(Boshengel)	9,11
<i>Melica nutans</i>	Knikkend parelgras	9,11
<i>Mentha longifolia</i>	Hertsmunt	9
<i>Milium effusum</i>	Bosgiestgras	11,13
<i>Minuartia sedoides</i>	(Dwergveldmuur)	10,16
<i>Moehringia muscosa</i>	(Moos-Nabelmiere)	11
<i>Molinia caerulea</i>	Pijpenstrootje	9,11
<i>Moneses uniflora</i>	Eenbloemig wintergroen	11,12
<i>Mycelis muralis</i>	Muursla	9
<i>Myosotis alpestris</i>	(Alpenvergeet-mij-nietje)	10,16
<i>Myosotis arvensis</i>	Akkervergeet-mij-nietje	9
<i>Nardus stricta</i>	Borstelgras	13,14
<i>Nigritella nigra (=Nigritella rhellicani)</i>	(Zwarte vanilleorchis)	10,12,14,15,16
<i>Nigritella rubra</i>	(Rode vanilleorchis)	14
<i>Onobrychis montana</i>	Berg-Esparsette	15
<i>Onobrychis viciifolia</i>	Esparsette	9,13
<i>Ononis spinosa</i>	Kattendoorn	9
<i>Ophrys insectifera</i>	Vliegenorchis	9
<i>Orobanche gracilis</i>	Bloedrode bremraap	10,12,13,14
<i>Orthilia secunda</i>	Eenzijdig wintergroen	9,11,17
<i>Oxalis acetosella</i>	Witte klaverzuring	13
<i>Oxyria digyna</i>	(Alpenzuurkruid)	11,12
<i>Oxytropis jacquinii</i>	(Bergspitskiel)	9,10
<i>Oxytropis neglecta</i>	Südalpen-Fahnenwicke	10,12,14,15
<i>Oxytropis x carinthiaca</i>	(een Oxytropissoort)	9
<i>Paederota bonarota</i>	(Buonanarotti's ereprijs)	10,12,14,16
<i>Papaver alpinum ssp. rhaeticum</i>	zij p. aurantiacum	10,12,15
<i>Paris quadrifolia</i>	Eenbes	9,11
<i>Parnassia palustris</i>	Parnassia	9,10,11,12,13,15,16
<i>Pedicularis elongata</i>	(Smalgebekt kartelblad)	10,11,13,14,16
<i>Pedicularis kernerii</i>	(Kerners Läusekraut)	10,14,15,16,17
<i>Pedicularis rostrato-capitata</i>	(Vogelkop-kartelblad)	10
<i>Pedicularis rostrato-spicata</i>	(Aarkartelblad)	9,
<i>Pedicularis verticillata</i>	(Kranskartelblad)	9,16,17
<i>Persicaria bistorta</i>	Adderwortel	13,16
<i>Petasites albus</i>	Wit hoefblad	11
<i>Peucedanum ostruthium</i>	Meesterwortel	15
<i>Peucedanum verticillare</i>	(een Varkenskervelsoort)	9
<i>Phegopteris connectilis</i>	Smalle beukvaren	11
<i>Phleum alpinum</i>	(Alpendoddegras)	10,13,16,17
<i>Phleum pratense</i>	Timoteegras	9
<i>Physoplexis comosa</i>	(Gekuifde rapunzel)	12
<i>Phyteuma betonicifolium</i>	(Grote rapunzel)	13
<i>Phyteuma hemisphaericum</i>	(Grasrapunzel)	15
<i>Phyteuma nigrum</i>	Zwartblauwe rapunzel	11
<i>Phyteuma orbiculare</i>	(Bolrapunzel)	9,10,12,14,16
<i>Phyteuma ovatum</i>	(Haller's rapunzel)	13,17

<i>Phyteuma sieberi</i>	(Dolomietenrapunzel)	14,15,16,17
<i>Phyteuma spicatum</i>	Witte rapunzel	17
<i>Picea abies</i>	Fijnspar	14
<i>Pimpinella major</i>	Grote bevernel	9
<i>Pinguicula spec.</i>	geen bloei	9
<i>Pinguicula vulgaris</i>	Vetblad	12,13
<i>Pinus cembra</i>	(Arve)	14
<i>Pinus mugo</i>	Bergden	10,15
<i>Plantago major ssp. major</i>	Grote weegbree	9
<i>Plantago media</i>	Ruige weegbree	9,10
<i>Platanthera bifolia</i>	Welriekende nachtorchis	9,13,16
<i>Poa alpina</i>	(Alpen-Risengras)	17
<i>Poa nemoralis</i>	Schaduwgras	12
<i>Polemonium coeruleum</i>	Jakobs ladder	9
<i>Polygala vulgaris</i>	Gewone vleugeltjesbloem	9,11,13
<i>Polygonatum odoratum</i>	Welriekende salomonszegel	11
<i>Polygonatum verticillatum</i>	Kranssalomonszegel	10,11,15,17
<i>Polygonum viviparum</i>	(Levendbarende duizendknoop)	9,10
<i>Polystichum lonchitis</i>	Lansvaren	10,15,17
<i>Potentilla crantzii</i>	(Zottiges Fingerkraut)	16
<i>Potentilla erecta</i>	Tormentil	9,17
<i>Potentilla nitida</i>	(Dolomiten-Fingerkraut)(Roze ganzerik)	10,14,15,16,17
<i>Prenanthes purpurea</i>	(Hazensla)	9,11,13
<i>Primula farinosa</i>	(Melige sleutelbloem)	9,12
<i>Primula minima</i>	(Dwergsleutelbloem)	15
<i>Prunella grandiflora</i>	Grote brunel	9,11
<i>Prunella vulgaris</i>	Gewone brunel	9
<i>Pseudorchis albida</i>	Witte muggenorchis	13,15,16
<i>Pteridium aquilinum</i>	Adelaarsvaren	11
<i>Pulmonaria officinalis</i>	Gevlekt longkruid	17
<i>Pulsatilla alpina</i>	(Alpenanemoon)	12,16,17
<i>Pyrola minor</i>	Klein wintergroen	17
<i>Pyrola rotundifolia</i>	Rond wintergroen	9,10,17
<i>Ranunculus auricomus</i>	Gulden boterbloem	11
<i>Ranunculus hybridus</i>	(Basterdboterbloem)	10,12,14,17
<i>Ranunculus lanuginosus</i>	(Wollige boterbloem)	11
<i>Ranunculus platanifolius</i>	(Platanenblättriger Hahnenfuß)	11,13
<i>Rhinanthus angustifolius</i>	Grote ratelaar	9,17
<i>Rhinanthus minor</i>	Kleine ratelaar	9
<i>Rhododendron ferrugineum</i>	(Roestbladig alpenroosje)	11
<i>Rhododendron hirsutum</i>	(Gewimperd alpenroosje)	10,11,12,17
<i>Rhodothamnos chamaecistus</i>	(Dwergalpenroosje)	10,12,15,16,17
<i>Rorippa palustris</i>	Moeraskers	9
<i>Rosa pendulina</i>	(Alpen-Hagrose)	11,13,14,17
<i>Rubus idaeus</i>	Framboos	11
<i>Rubus saxatilis</i>	Steenbraam	9,11
<i>Rumex acetosa</i>	Veldzuring	17
<i>Rumex alpinus</i>	(Alpenzuring)	15
<i>Rumex scutatus</i>	Spaanse zuring	12,17
<i>Salix alpina</i>	(Alpenwilg)	10,15
<i>Salix cinerea</i>	Grauwe wilg	9
<i>Salix purpurea</i>	Bittere wilg	9
<i>Salix reticulata</i>	(Netwilg)	15,17
<i>Salix serphyllifolia</i>	(Quendelblättrige Weide)	10,14,15,16
<i>Salvia pratensis</i>	Veldsalie	9
<i>Sambucus nigra var. laciniata</i>	Peterselievlier	9
<i>Sambucus racemosa</i>	Trosvlier	9,11,13
<i>Saussurea alpina</i>	(Echte alpenschaarde)	17
<i>Saxifraga aizoides</i>	(Beeksteenbreek)	10,14,15,17
<i>Saxifraga caesia</i>	(Blauwgroene steenbreek)	10,11,12,14,15,16,17

<i>Saxifraga paniculata</i>	(Pluimsteenbreek)	12
<i>Saxifraga rotundifolia</i>	Ronde steenbreek	11,13,17
<i>Saxifraga sedoides</i>	(Mauerpfeffer-Steinbrech)	15,17
<i>Saxifraga stellaris</i>	(Sterbloemige steenbreek)	13
<i>Scabiosa columbaria</i>	Duifkruid	11,12,14
<i>Scabiosa lucida</i>	(Glanzend duifkruid)	9
<i>Scirpus sylvaticus</i>	Bosbies	9
<i>Scorzonera aristata</i>	(een Schorseneersoort)	14
<i>Sedum atratum</i>	(Donker vetkruid)	14
<i>Selaginella selaginoides</i>	(Stekelige mosvaren)	9,10,11,12,13,17
<i>Senecio abrotanifolius</i>	(Averuitbladig kruiskruid)	11,15,16
<i>Senecio gaudinii</i>	(Gaudins Greiskraut)	10
<i>Senecio nemorensis</i>	Schaduwkruiskruid	13
<i>Seseli libanotis</i>	Hertswortel	12
<i>Sesleria caerulea</i>	Blauwgras	9,10
<i>Sesleria sphaerocephala</i>	(Kugelköpfiges Blaugras)	10,14,15
<i>Silene acaulis</i>	(Stengelloze silene)	10,15
<i>Silene dioica</i>	Dagkoekoeksbloem	13
<i>Silene nutans</i>	Nachtsilene	9,11,12,13,16
<i>Silene pudibunda</i>	(Rosa-Strahlensame)	13,17
<i>Silene pusilla</i>	(Strahlensame)	10,12,13,14,15,16
<i>Silene rupestris</i>	(Rotssilene)	13
<i>Silene vulgaris</i>	Blaassilene	9,13,15,16
<i>Soldanella minima</i>	(Dwergkwastjesbloem)	17
<i>Soldanella pusilla</i>	(Klein franjeklokje)	15
<i>Solidago gigantea</i>	Late guldenroede	9
<i>Solidago virgaurea</i>	Echte guldenroede	10,12,13
<i>Sorbus aucuparia</i>	Wilde lijsterbes	13
<i>Sorbus chamaemespilus</i>	(Zwerg-Mehlbeere)	11,12,17
<i>Stachys alopecuros</i> ssp. <i>alopecurus</i>	(Gelbe betonie)	9,11,12
<i>Stachys alpina</i>	Alpenandoorn	11
<i>Stachys officinalis</i>	Betonie	9
<i>Stellaria graminea</i>	Grasmuur	11
<i>Stellaria nemorum</i>	Bosmuur	11,13
<i>Streptopus amplexifolius</i>	(Knoopvoet)	11
<i>Swertia perennis</i>	(Poelgentiaan)	13
<i>Taraxacum officinale</i>	Paardenbloem	9
<i>Teucrium montanum</i>	Berggamander	12
<i>Thalictrum aquilegiifolium</i>	Akeleiruit	11,12,13
<i>Thesium alpinum</i>	Alpenbergvas	9,11
<i>Thlaspi arvense</i>	Witte krodde	9
<i>Thlaspi rotundifolium</i> ssp. <i>rotundifolium</i>	(Rondbladige boerenkers)	15
<i>Thymus pulegioides</i>	Grote tijm	9
<i>Tofieldia calyculata</i>	(Kelch-Liliensimse)	9,10,12,14,17
<i>Tragopogon pratensis</i> ssp. <i>oriet.</i>	Oosterse morgenster	9,10
<i>Traunsteinera globosa</i>	(Kogelorchis)	12
<i>Trichophorum alpinum</i>	(Alpenveenbies)	13
<i>Trifolium badium</i>	(Bruine klaver)	10,13,15,17
<i>Trifolium hybridum</i>	Basterdklaver	9,11
<i>Trifolium medium</i>	Bochtige klaver	9,11
<i>Trifolium montanum</i>	Bergklaver	9,12
<i>Trifolium pratense</i>	Rode klaver	9,14,15
<i>Trifolium repens</i>	Witte klaver	9
<i>Trinia glauca</i>	(Blaugruiner Faserschirm)	14,17
<i>Tripleurospermum</i> ssp. <i>maritimum</i>	Reukeloze kamille	9
<i>Trisetum flavescens</i>	Goudhaver	14
<i>Trollius europaeus</i>	(Trollius)	10,12,13,16
<i>Tussilago farfara</i>	Klein hoefblad	9
<i>Urtica dioica</i>	Grote brandnetel	13
<i>Vaccinium myrtillus</i>	Blauwe bosbes	11,12,13

<i>Vaccinium uliginosum</i>	Rijsbes	11,12,17
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	Rode bosbes	9,11,12,13
<i>Valeriana dioica</i>	Kleine valeriaan	12,13
<i>Valeriana montana</i>	(Bergvaleriaan)	9,10,11,16,17
<i>Valeriana officinalis</i>	Echte valeriaan	11
<i>Valeriana saxatilis</i>	(Felsen-Baldrian)	10,12,14,15,,17
<i>Valeriana supina</i>	Zwerg-Baldrian	10,15
<i>Valeriana tripteris</i>	(Driedelige valeriaan)	9
<i>Veratrum album</i> (s. str.)	(Dodenwaad)	11,12,13
<i>Veronica alpina</i>	(Alpenereprijs)	10
<i>Veronica aphylla</i>	(Bladloze ereprijs)	10,15
<i>Veronica bellidioides</i>	(Rozetereprijs)	13,15
<i>Veronica fruticans</i>	(Rotsereprijs)	10
<i>Veronica officinalis</i>	Mannetjesereprijs	11,13
<i>Veronica persica</i>	Grote ereprijs	9
<i>Veronica serpyllifolia</i>	Tijmereprijs	13
<i>Veronica urticifolia</i>	(Netelereprijs)	9,11,17
<i>Viburnum lantana</i>	Wollige sneeuwbal	9
<i>Vicia cracca</i>	Vogelwikke	9,14
<i>Vicia sylvatica</i>	(Boswikke)	11
<i>Vinca minor</i>	Kleine maagdenpalm	9
<i>Viola biflora</i>	(Tweebloemig viooltje)	11,14,17
<i>Viola palustris</i>	Moerasviooltje	13

Verantwoording, literatuurlijst - door Annie Vos, Emanuel Kneepkens en René Bult

Van de in het veld op habitus herkende planten werden de namen genoteerd.

Bij twijfel werd in het veld naar verdere details gekeken ter controle. Bij blijvende onzekerheid of bij een onbekende soort werd een kleine hoeveelheid materiaal verzameld voor nadere determinatie. In sommige gevallen werden daarbij bovendien detailfoto's van de planten gemaakt. 's Avonds werd het meegebrachte materiaal gedetermineerd met behulp van diverse flora's (zie onder "Geraadpleegde literatuur en websites"). Het meegebrachte materiaal kon in de meeste gevallen op naam gebracht worden.

De wetenschappelijk namen zijn ontleend aan de nomenclatuur van Flora Helvetica (7). De officiële Nederlandse namen in de 2^e kolom komen uit de Heukels (9) of uit Lambinon (5). De niet-officiële Nederlandse namen komen uit Grey-Wilson & Blamey (4) en staan tussen haakjes. Bij gebrek aan een Nederlandse naam is meestal gekozen voor een Duitse naam uit Flora Helvetica (7), Flora Alpina (1) of van www.Observado.org. Voor sommige planten staat daarbij tussen haakjes een nadere toelichting.

De datumkolom geeft aan op welke excursiedag de soort is waargenomen. Gekozen is om per dag die soorten te noteren die een goede afspiegeling vormden van de dan bezochte vegetatietypen. Er is dus niet getracht om op alle dagen alle waargenomen soorten te noteren. In totaal zijn 439 plantensoorten genoteerd.

Geraadpleegde literatuur en websites:

1. Aeschimann, D. (2004). *Flora Alpina*. Bern: Haupt Verlag AG.
2. Eggenberg, S. & Möhl, A. (2007). *Flora Vegetativa: Ein Bestimmungsbuch für Pflanzen der Schweiz in blütenlosen Zustand*. Bern Stuttgart Wien: Haupt Verlag AG.
3. Fischer, M.A., Oswald, K., Adler, W. (2008). *Exkursionsflora für Österreich, Liechtenstein und Südtirol*; 3^e Auflage. Linz: Land Oberösterreich, Biologiezentrum der Oberöster.
4. Grey-Wilson, Chr. & Blamey, M. (2003). *Bergflora van Europa*. Baarn: Tirion Natuur.
5. Jäger, E., Wesche, K., Ritz, C., Müller, F. & Welk, E. (red.) (2009). *Rothmaler - Exkursionsflora von Deutschland, Gefäßpflanzen: Atlasband*. Heidelberg : Spektrum Acad. Verlag.
6. Lambinon, J. (1998). *Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden*. Meise: Nationale Plantentuin van België.
7. Lauber, K. & Wagner, G. (1998). *Flora Helvetica*. Bern: Haupt Verlag AG.
8. Lauber, K. & Gerhart, W. (1998). *Bestimmungsschlüssel zur Flora Helvetica*. Bern: Haupt Verlag AG.
9. Meijden, R. van der (2005). *Heukels' Flora van Nederland*. Groningen Houten: Noordhoff Uitgevers B.V..
10. Meyer, T. *Flora-de: Flora von Deutschland. Verzeichnis der beschriebenen Pflanzenarten*. Geraadpleegd via <http://www.blumeninschwaben.de/artenverzeichnis1.htm>.
11. <http://www.Observado.org>
12. <http://www.florafauna.it/index.jsp?project=florafauna&view=BOT&locale=de>
13. <http://luirig.altervista.org/flora/taxa/floraindice.php>

Vogellijst samengesteld door Ruud Kuipers

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Dodaars	Tachybaptus ruficollis
Meerkoet	Fulica atra
Wilde Eend	Anas platyrhynchos
Knobbelzwaan	Cygnus olor
Buizerd	Buteo buteo
Zwarte Wouw	Milvus migrans
Steenarend	Aquila chrysaetos
Torenvalk	Falco tinnunculus
Houtduif	Columba palumbus
Turkse Tortel	Streptopelia decaocto
Gierzwaluw	Apus apus
Alpengierzwaluw	Apus melba
Groene Specht	Picus viridis
Zwarte Specht	Dryocopus martius
Grote Bonte Specht	Dendrocopos major
Rotszwaluw	Ptyonoprogne rupestris
Boerenzwaluw	Hirundo rustica
Huiszwaluw	Delichon urbica
Witte Kwikstaart	Motacilla alba
Winterkoning	Troglodytes troglodytes
Heggenmus	Prunella modularis
Alpenheggenmus	Prunella collaris
Roodborst	Erithacus rubecula
Zwarte Roodstaart	Phoenicurus ochruros
Gekraagde Roodstaart	Phoenicurus phoenicurus
Tapuit	Oenanthe oenanthe
Merel	Turdus merula
Kramsvogel	Turdus pilaris
Zwartkop	Sylvia atricapilla
Tijftjaf	Phylloscopus collybita
Staartmees	Aegithalos caudatus
Matkop	Parus montanus
Ekster	Pica pica
Notenkraker	Nucifraga caryocatactes
Kauw	Corvus monedula
Alpenkauw	Pyrrhocorax graculus
Zwarte Kraai	Corvus corone
Raaf	Corvus corax
Spreeuw	Sturnus vulgaris
Huisemus	Passer domesticus
Vink	Fringilla coelebs
Sneeuwvink	Montifringilla nivalis
Groenling	Chloris chloris
Putter	Carduelis carduelis
Sijs	Carduelis spinus
Kneu	Carduelis cannabina
Kleine Barmsijs	Carduelis cabaret
Kruisbek	Loxia curvirostra
Goudvink	Pyrrhula pyrrhula

Vlinderlijst samengesteld door Michel van Adrichem

		Pyrginae
1	bruin dikkopje	Erynnis tages
2	voorjaarsspikkeldikkopje	Pyrgus serratulae
		Hesperiinae
3	bont dikkopje	Carterocephalus palaemon
4	dwergdikkopje	Thymelicus acteon
5	kommavlinder	Hesperia comma
6	groot dikkopje	Ochlodes sylvanus

		Dismorphiinae
7	boswitje	Leptidea sinapsis
		Pierinae
8	scheefbloemwitje	Pierus mannii
9	berg geaderd witje	Pierus bryoniae
		Coliadae
10	berggluzernevlinder	Colias phicomone
		Lycaeninae
11	bruine vuurvlinder	Lycaena tityrus
12	kleine vuurvlinder	Lycaena phlaeas

		Polyommatae
13	klein tijgerblauwtje	Leptotes pirthous
14	dwergblauwtje	Cupido minimus
15	gentiaanblauwtje	Phengaris alcon
16	klaverblauwtje	Cyaniris semiargus
17	wikkeblauwtje	Polyommatus amandus
18	bleek blauwtje	Lysandra coridon
19	bruin blauwtje	Aricia agestis
20	alpenblauwtje	Agriades orbitulus
21	veenbesblauwtje	Agriades optilete
		Nymphalinae
22	kleine vos	Aglais urticae
23	dagpauwoog	Inachis io
24	atalanta	Vanessa atalanta
25	distelvlinder	Vanessa cardui
26	knoopkruidparelmoervlinder	Melitaea phoebe
27	oranjebonte parelmoervlinder	Euphydryas intermedia
		Heliconiinae
28	grote parelmoervlinder	Argynnis aglaja
29	herdersparelmoervlinder	Boloria pales
30	Titania's parelmoervlinder	Boloria titania
		Satyrinae
31	rotsvlinder	Lasiommata maera
32	alpenhooibeestje	Coenonympha gardetta
33	boserebia	Erebia ligea
34	grote erebia	Erebia euryale
35	geelvlakerebia	Erebia manto
36	blinde bergerebia	Erebia pharte
37	gewone glanserebia	Erebia cassioides

Bijschriften foto's:

- 9 juli Kleine muggenorchis - *Gymnadenia odoratissima*
10 juli Roze ganzerik - *Potentilla nitida*
Aan de voet van de Drei Zinnen 2x
11 juli parelmoervlinder - *Argynnis aglaja*
Turkse lelie – *Lilium martagon*
12 juli Pragser Wildsee
Einseles akelei - *Aquilegia einseleana*
Physoplexis comosa – gekuifde rapunzel
Kogelorchis - *Traunsteinera globosa*
Viltig havikskruid - *Hieracium villosum*
Buoanarotti's ereprijs - *Paederota bonarota*
13 juli Poelgentiaan - *Swertia perenne*
Vanilleorchis – *Nigritella nigra*
14 juli Edelweiss – *Leontopodium alpinum*
Heimkehrerkreuz (2.037 m)
16 juli aangepast menu
17 juli Donker vetkruid – *Sedum atratum*
18 juli Helling met gele monnikskapen
Ruud aan de liksteen
Loopgraven van de Monte Piano
Helling met gele monnikskapen
Gelobde maanvaren - *botrychium lunaria*
Alpenmelksla - *Cicerbita alpina*
Valkruid – *Arnica alpina*
Na de plantenlijst Biscutelle laevigata – *brilkruid*
Bloedrode bremraap - *Orobranche gracilis*
Gaudins Greiskraut - *Senecio gaudanii*
Stekelige mosvaren - *Selaginella selaginoides*
Grote muggenorchis - *Gymnadenia conopsea*
Na de verantwoording Lansvaren - *Polystichum lonchitis*
Wilde tuinanjer - *Dianthus sylvestris ssp. sylvestris*
Bruinrode wespenorchis - *Epipactis atrorubens*
Vogels Sneeuwvink - *Montifringilla nivalis*
Vlinders Gewone glanserebia - *Erebia cassioides*
Alpenhooibeestje - *Coenonympha gardetta*
Titania's parelmoervlinder - *Boloria titania*
Bleek blauwtje - *Lysandra coridon*

Papaver alpinum ssp. rhaeticum